Justitiedepartementet
Ju2023/01830

EN ÖVERSYN AV REGLERINGEN OM FRIHETSBERÖVANDE PÅFÖLJDER FÖR UNGA

Remissyttrande från ECPAT Sverige om betänkandet SOU 2023:44

ECPAT Sverige (nedan ECPAT) är en barnrättsorganisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn. ECPAT har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44) och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

Sammanfattning

ECPAT ställer sig frågande till om den, visserligen allvarliga, problematik med gängrelaterad brottslighet motiverar en sådan reform av frihetsberövande påföljder för unga som utredningen föreslår när huvuddelen av utgångspunkterna för reformen kan lösas lika väl på SiS som inom Kriminalvården. ECPAT ansluter sig till den kritik och de bedömningar som framförts av experten och chefsjuristen på Barnombudsmannen Tove Björnheden i det särskilda yttrandet. Som barnrättsorganisation ser vi att argumenten för att barn ska verkställa frihetsberövande påföljder någon annanstans än i fängelse väger tyngre. Om lagstiftaren väljer att införa fängelse som frihetsstraff för barn anser ECPAT att det i så fall endast ska komma i fråga vid de absolut allvarligaste fallen, där straffmätningsvärdet är särskilt högt och det till exempel finns en särskilt hög risk för rymning eller fritagning. I övriga fall anser ECPAT att sluten ungdomsvård ska finnas kvar som den frihetsberövande påföljd som först och främst blir aktuell för ett barn som ska dömas för ett brott där en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas. ECPAT är också kritiska till att utredningens förslag i många delar inte är tillräckligt underbyggda och lämnar för mycket åt verkställande myndighet att själv fatta beslut om.

ECPAT

- Avstyrker utredningens förslag om att frihetsberövande påföljd för barn ska bestämmas till fängelse (kap 10.7)

ECPAT Sverige
Garvargatan 20
112 21 Stockholm

08-59 89 20 00
info@ecpat.se
www.ecpat.se

- Om förslaget att frihetsberövande påföljd för barn ska bestämmas till fängelse antas avstyrker ECPAT att påföljden sluten ungdomsvård tas bort (kap 10.7)
- Tillstyrker utredningens förslag om att straffet i vissa fall kan verkställas vid ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § LVU men anser att det ska räcka med särskilda skäl
- Skulle utredningens förslag i kapitel 10.7 antas kan ECPAT varken tillstyrka eller avstyrka förslagen i kapitel 11,
- Kan varken tillstyrka eller avstyrka utredningens förslag i övrigt

Om förslaget i korthet

Den utgångspunkt om att förebygga rymningar och fritagningsförsök har framför allt bäring på intagna med koppling till organiserad brottslighet. Flera av de brott, däribland de allvarligaste sexualbrotten, som kommer att leda till ett fängelsestraff för barn har inte samma problematik med rymningar. Därmed väger inte skälen för att barn ska verkställa frihetsberövande påföljd i fängelse lika tungt. ECPAT noterar att utredningen pratat med barn och tagit in deras röster men hade gärna sett en tydligare redogörelse för vilken vikt som lagts vid barnens synpunkter och hur de har bidragit till analysen som lett fram till utredningens förslag. Precis som lyfts fram i det särskilda yttrandet har barnen själva dåliga erfarenheter från Kriminalvården (häktet) och trivs bra på de särskilda ungdomshemmen där skolgången fungerar väl.

ECPAT delar utredningens bedömning att om straffmyndighetsåldern för barn sänks så behöver det åter ses över vilken frihetsberövande påföljd som är förenlig med barnets bästa när det gäller de yngsta dömda. I sammanhanget bör lyftas fram att när det gäller till exempel Storbritannien som har en lägre straffmyndighetsålder än Sverige så verkställer de yngsta av de dömda sin påföljd på institutioner som mer liknar SiS särskilda ungdomshem än tänkta ungdomsavdelningar på Kriminalvårdens anstalter.

Vad gäller förslagets ekonomiska konsekvenser kan konstateras att det är stora summor som kommer gå åt till att bygga upp och driva verkställighet av fängelsestraff för barn i Kriminalvårdens regi. För ECPAT hade det varit mer önskvärt om de resurserna i stället hade lagts på att förbättra och utveckla verkställighet av sluten ungdomsvård i SiS regi samt brottsförebyggande arbete för att se till att färre barn kommer i fråga för frihetsberövande påföljd till att börja med.

Utgångspunkter för reformen

ECPAT delar utredningens bedömning av vad som bör vara utgångspunkter för en reform av frihetsberövande påföljder för barn och unga. Enligt ECPAT har dock utredningen lagt för stort fokus vid den femte utgångspunkten (ansvarig myndighet måste ha god förmåga att hindra rymningar och fritagningar) och som lyfts fram i det särskilda yttrandet så är det i vart fall inte

så att inte Kriminalvården inte har haft problem med rymningar och fritagningar. Som SiS konstaterar i sitt remissvar på det aktuella betänkandet så har det också under 2023 skett en enda avvikning från verkställighet av sluten ungdomsvård. Det leder till att problemet inte längre verkar vara så pass stort att den femte utgångspunkten bör få sådan tyngd. Det är inte heller så att alla de barn som döms för så pass allvarlig brottslighet att en frihetsberövande påföljd måste komma i fråga har gjort sig skyldiga till gängrelaterad eller organiserad brottslighet. Risken för fritagning eller rymningar bör då inte vara lika stor (i den mån risken finns verkar den dessutom gå att hantera bra). För den sjuttonåring som döms för våldtäkt mot barn är det utifrån utredningens utgångspunkter inget som talar för att en verkställighet i fängelse skulle vara bättre än på särskilt ungdomshem. Enligt ECPAT talar därför utgångspunkterna för reformen snarare för att fortsätta med och utveckla verkställigheten på de särskilda ungdomshemmen med SiS som ansvarig myndighet. Det arbete som påbörjats på SiS för att förbättra förutsättningarna för verkställighet av sluten ungdomsvård behöver också följas upp och utvärderas för att på ett bättre sätt kunna avgöra vilken myndighet som ska verkställa frihetsberövande påföljder för unga. I alla lägen är inte skälen tillräckligt tunga för att avskaffa sluten ungdomsvård som påföljd.

Precis som flera andra remissinstanser, däribland Justitieombudsmannen, noterar ECPAT den höga reformtakten på området. Förutsättningarna för att på ett meningsfullt sätt kunna kommentera och lämna synpunkter på de förslag som presenteras försämras avsevärt. Att genomföra en så pass stor reform som denna under dessa förutsättningar och där flera reformer av relevans nyligen har genomförts utan att ha hunnit utvärderaseller är aviserade är inte ansvarsfullt, särskilt inte utifrån ett barnrättsperspektiv.

Överväganden om frihetsberövande påföljder för barn och unga

ECPAT avstyrker förslaget om att frihetsberövande påföljd för barn ska bestämmas till fängelse. Vi anser inte att utredningen har visat tillräckliga skäl för att bryta med den ordning som råder att barn inte ska sitta i fängelse utan i stället verkställa frihetsberövande påföljd genom sluten ungdomsvård. De barn som utredningen talat med är också själva negativa till att Kriminalvården skulle ta över verkställigheten av frihetsberövande påföljder för unga. Utredningen identifierar själv att det kommer finnas flera fall där ett fängelsestraff inte är förenligt med barnets bästa och utredningen föreslår därför att barn när det finns synnerliga skäl kan få verkställa fängelsestraffet på ett särskilt ungdomshem. ECPAT menar här att det kravet är för högt ställt och att det i stället, i så fall, ska räcka med särskilda skäl. Annars kommer alldeles för många barn fara mer illa av ett fängelsestraff än vad barn i allmänhet kommer att göra. Dock ser vi helst, om lagstiftaren väljer att införa fängelsestraff för barn, att påföljden sluten ungdomsvård behålls och att det bara är i de allra allvarligaste fallen, med ett särskilt högt straffmätningsvärde och där det finns särskilt hög risk för fritagningsförsök eller rymning, som fängelsestraff kan dömas ut. Det vill säga att i stället för att fängelse ska vara huvudregeln

och i vissa fall verkställas på särskilt ungdomshem så fortsätter sluten ungdomsvård vara huvudregeln och att fängelse kan bli aktuellt bara i vissa fall.

Vidare delar ECPAT den oro som ges uttryck för i det särskilda yttrandet vad gäller att införa en ordning med villkorlig frigivning för barn i fängelse. Förslaget riskerar att leda till en kraftigt ökad repression mot barn, vilket också Justitieombudsmannen påpekar, då återfallsfrekvensen för barn i frihetsberövande påföljd är hög vilket kommer innebära att den villkorligt medgivna friheten kommer att förverkas, förutom att återfallet kan få vid straffmätningen för den nya brottsligheten. Detta har inte nog beaktats av utredningen.

Verkställigheten av fängelse ska vara anpassad för barn

ECPAT avstyrker alltså förslaget om att frihetsberövande påföljd för barn ska bestämmas till fängelse och verkställas av Kriminalvården. Om förslaget införs kan ECPAT varken tillstyrka eller avstyrka förslagen om verkställigheten av fängelsestraffet för barn. Detta eftersom frågan om verkställigheten och dess anpassning för barn inte är tillfredsställande utredd. Det går inte an att så öppet lämna över till regeringen och Kriminalvården hur utformningen av verkställigheten ska gå till. Det framgår inte hur så pass grundläggande frågor som hur placering av barnen ska ske, huruvida närhetsprincipen ska beaktas eller hur barnets rätt till familjeliv ska tillgodoses under vistelsen i fängelse. Det gör det svårt att ta ställning till förslagen. Det kan konstateras att Kriminalvården är en myndighet vars erfarenheter av barn som ska verkställa påföljd handlar om dels den relativt nya påföljden ungdomsövervakning (i frihet) dels barn i häkte där barnen utredningen har hört har lyft kritik mot hur de har behandlats på häktet. Sverige har också regelbundet fått kritik för att barn hållits i häkte. Det kommer därför vara mycket viktigt med en fortlöpande utvärdering och uppföljning av hur Kriminalvården lyckas med att anpassa verkställigheten för barn.

För ECPAT Sverige

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare